

POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Miroslav TÍŽIK, *Církev v Česku a na Slovensku jako subjekt a objekt vztahů státu a církve. Genéza, vývoj a dosledky právnej regulácie*, Olomouc 2022

V posledních patnácti letech vyšlo několik monografií i reprezentativních studií, které se věnovaly proměnám religiozity v prostoru bývalého Československa ve 20. a na začátku 21. století. Většina z nich, včetně předchozích prací Dr. Tížika, na ony často velmi turbulentní transformace nahlížela z perspektivy sociologie či historie a snažila se identifikovat politické, sociální, historické a kulturní příčiny klíčových zlomů, případně vysvětlit rozdílné podoby a osudy české a slovenské religiozity v daném období. S jistou mírou nadsázky by se mohlo zdát, že téma české a slovenské religiozity v posledních cca stopadesáti letech již bylo téměř vyčerpáno a rozebráno snad ze všech myslitelných úhlů. Habilitační práce Miroslava Tížika však dokazuje, že s některými závěry je lepší si raději počkat.

Posuzovaný text rozdělil jeho autor do několika logicky strukturovaných a vzájemně provázaných celků, které umožní čtenářům vytvořit si komplexní a poučený názor na jeden z klíčových faktorů fungování náboženství v moderním státě. Totiž na institucionální diferenciaci mezi náboženstvím a veřejnou sférou, která se zpravidla odehrává na pozadí legislativní regulace náboženských institucí a jejich aktivit. V tomto ohledu je Tížikův text v českém i slovenském kontextu poměrně výjimečný. Ne proto, že by byl prvním pokusem tohoto typu, ale především proto, že jde rozhodně o pokus nej-systematičtější a nejpropracovanější.

Tížik začíná svojí práci teoretickým zakotvením v konceptu teorie polí francouzského sociologa Pierra Bourdieua. Toto propojení dává s ohledem na cíl práce a i způsob, jakým se Tížik tématu ujal, smysl a v zásadě mu není co vytknout. Věcně, srozumitelně a v dostatečném rozsahu a hloubce se pak věnuje i samotné analýze konceptu teorie polí a jeho možné aplikaci na problematiku náboženství. To, co ale v části, která

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Czech Republic

T: +420 549 49 7954, E: religionistika@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

se věnuje teoretickému vymezení a zakotvení zkoumané problematiky, postrádám, je kritické a reflexivní vypořádání se konceptem sekularity. Na jednu stranu chápu, že toto téma může být s ohledem na dlouholetou diskusi považováno již za poněkud „vyčpělé“ a pro pochopení podob a transformací religiozity v moderní společnosti za přeceňované. Zároveň jsem ale přesvědčen, že s ohledem na jistá specifika týkající se obou zkoumaných společností (české a slovenské) jde o téma, které může být stále poměrně užitečné.

S tím souvisí i další poznámka či doporučení. Ta se týká modelů či variant oddělení státu a církve/náboženství, které inspirovaly československé a posléze české a slovenské politiky při formování „náboženské“ politiky. I zde by si posuzovaná práce zasloužila jejich podrobnější rozbor, stejně jako analýzu toho, jak reálně mohly ovlivnit jednotlivé kroky či konkrétní legislativní opatření.

Po teoretickém úvodu se práce zaměřuje na rozbor vztahu státu a církvi, a to s ohledem na konkrétní historické zlomy (vznik Československa, rozpad prvního společného státu, etablování komunistického režimu, jeho zánik, další rozpad společného státu). Tomu všemu předchází poměrně obsáhlé exposé sahající k josefínským reformám na konci 18. století a reflektující proměny Rakouska (a později Rakousko-Uherska) směrem ke konstituční monarchii. Zařazení tohoto exposé je logické, ba dokonce nutné, protože celá řada opatření, která bývají exkluzivně spojována např. s církevní politikou první Československé republiky nebo s komunistickým režimem, má své kořeny právě v josefínských reformách či náboženské legislativě přijaté v posledních desetiletích existence habsburské monarchie. Rozbor a analýza klíčových událostí (toleranční patent, vytvoření nové církevní legislativy, omezování ekonomické a organizační autonomie církvi apod.) jsou velmi věcné a v souladu s převládajícími interpretacemi. Na první pohled tak nepřináší nic nového, ale ve skutečnosti jejich význam spočívá ve vhodném výběru a přesné sumarizaci, která umožňuje lepší pochopení později rozebíraných fenoménů. Vytknout tak lze spíše jen drobné faktické nepřesnosti (např. po Josefu II. nastoupil na trůn jeho mladší bratr Leopold II. a nikoli František), či jisté formulační nejasnosti, které poněkud znesnadňují porozumění některým částem, především pak

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

těm, které věnují situaci po tzv. rakousko-uherském vyrovnání. Jde zejména o to, že autor přeskakuje ne vždy úplně systematicky z popisu situace v jedné části dualistické monarchie do druhé a čtenář se tak poměrně snadno může ztratit v tom, o jaké z nich se vlastně momentálně píše.

V další části se Tížik zaměřuje na klíčové období sledované problematiky, totiž na situaci v první Československé republice. V českém prostředí je k dispozici několik textů, které reflektují specifika vztahu státu a náboženských společností v tomto období a některé z nich se věnují i rozboru (byť zpravidla jen okrajově) legislativního rámce. Většina z nich ale téměř ignoruje specifickou situaci na Slovensku. Právě v její analýze a následném „propojení“ s tím, co je známo o situaci v české části společného státu, spočívá význam této části posuzované práce. Mnohé informace jsou přitom přinejmenším pro české čtenáře nové. V této souvislosti oceňuji především to, že Tížik velmi pečlivě a citlivě zohledňuje celou řadu specifík, které s sebou vznik Československa přinesl – ať jimi byla etnická (a náboženská) pestrost, ale také skutečnost, že po ideové stránce se nový stát odkazoval na neexistující etnickou entitu (československý národ), která byla z podstaty značně rozporuplná. I přesto bych si i v této části dovolil jednu připomínku. Pokud by habilitant zvažoval práci vydat tiskem (což by rozhodně bylo přínosné), bylo vhodné se zabývat nejen komparací situace v české a slovenské části nově vzniklého státu, ale zohlednit i specifickou situaci československých Němců. I zde totiž existovaly velké rozdíly v roli náboženství a jeho vnímáním mezi politicky dominantními Čechy, a především jejich politickými elitami, a právě německým obyvatelstvem.

Následující kapitola je věnována situaci během druhé světové války a z celkem pochopitelných důvodů se soustředí především na tzv. Slovenský štát. Podobně jako v předchozí části i v této se objevuje celá řada informací, které jsou mezi slovenskou odbornou veřejností asi relativně známé, ale v českém prostředí nikoli. Přesto jsou klíčové pro pochopení celé řady událostí, které nastaly po obnovení samostatného státu v roce 1945. Jako jednu z mnoha je možné uvést fakt, že v jistém ohledu celostátní

proticírkevní politika byla nejprve „otestována“ právě na Slovensku, kde především komunističtí politici v čele s G. Husákem využili právě úzkého sepjetí mezi politickými elitami luďáckého Slovenska a významnou částí katolické hierarchie.

Předposlední kapitola je věnována situaci v době komunistického režimu. Tato část patří mezi ty nejobsáhlejší a je třeba ocenit i její pečlivé zpracování. I když podobně jako v ostatních obdobích ani zde autor nepracuje s primárními prameny a využívá především sekundární zdroje, je výsledný text informačně velmi bohatý a především, byť na první pohled jen možná v detailech, přináší celou řadu zajímavých a cenných postřehů. Na prvním místě bych vyzdvihl především to, jak Tížik upozorňuje na celou řadu specifik, které ovlivňovaly reálnou implementaci komunistických zákonů v obou částech obnoveného společného státu. Právě to považuji za jednu z nejpřínosnějších částí posuzovaného textu.

Závěr práce je pak věnován situaci po svržení komunistického režimu v roce 1989 a v jistém smyslu slova můžeme považovat tuto část za vyvrcholení posuzované práce. Důvodem není jen to, že všechny předchozí části vlastně směřují k tomu, aby pomohly lépe pochopit příčiny poměrně rozdílného směřování veřejných politik týkajících se náboženství v nově vzniklých samostatných republikách, ale především to, že právě v této kapitole jsou Tížikovy interpretace nejzajímavější a nejoriginálnější. Už jen díky této části by posuzovaný text měl být povinnou četbou pro každého, kdo se chce hlouběji věnovat náboženské situaci v české a slovenské společnosti v posledních třiceti letech.

Posuzovanou práci Miroslava Tížika považuji za velmi kvalitní a přínosný text, který dle mého názoru **splňuje požadavky kladené na habilitační práci a doporučuji jejímu autorovi udělit příslušnou akademickou hodnost docent.**

V Liberci 15. února 2023

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Czech Republic

T: +420 549 49 7954, E: religionistika@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>